

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNI RIVOJLANTIRISH

Rustamov Borixon XXX

Renessans ta'lim universiteti

Iqtisodiyot kafedrası, i.f.n. dotsenti

Email: soibov22@gmail.com

ORCID: 0009-0005-8381-3270

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20611237>

Annotatsiya. Mazkur tezida raqamli iqtisodiyot sharoitida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqilgan. Raqamli transformatsiyaning DXSh loyihalariga ta'siri, sheriklikning yangi shakllari, O'zbekistonda mavjud huquqiy-institutsional asoslar, sohadagi muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar tahlil qilingan. Raqamli infratuzilmani shakllantirishda DXShni samarali qo'llash davlat byudjeti yukini kamaytirish va xizmatlar sifatini oshirish imkonini berishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sheriklik, raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, infratuzilma, “Raqamli O'zbekiston - 2030”, elektron hukumat, investitsiyalar, konsessiya.

Kirish va mavzuning dolzarbligi

So'nggi o'n yillikda raqamli iqtisodiyot jahon xo'jaligining yetakchi o'sish omillaridan biriga aylandi. Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini raqamlashtirish keng polosali aloqa tarmoqlari, ma'lumotlar markazlari, bulutli platformalar va elektron xizmatlar kabi yirik ko'lamli infratuzilmaviy sarmoyalarni talab qiladi. Bunday loyihalarni faqat davlat byudjeti hisobidan moliyalashtirish ko'p hollarda imkonsiz bo'lib, ayni paytda xususiy sektor zarur kapital, texnologiya va boshqaruv kompetensiyalariga ega. Aynan shu nuqtada davlat-xususiy sheriklik (DXSh) ikki sektorning resurslari va risklarini birlashtiruvchi samarali mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda raqamli transformatsiya “Raqamli O'zbekiston - 2030” strategiyasi doirasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi etib belgilangan. Ushbu kontekstda raqamli infratuzilma va xizmatlarni rivojlantirishda DXSh mexanizmlaridan foydalanish nafaqat moliyaviy yukni taqsimlash, balki innovatsiyalarni tezlashtirish nuqtai nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Davlat-xususiy sheriklikning nazariy asoslari

O'zbekiston Respublikasining “Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida”gi Qonuniga muvofiq, DXSh - bu davlat sherigi va xususiy sherikning loyihani amalga oshirish maqsadida o'z resurslarini muayyan muddatga, yuridik jihatdan rasmiylashtirilgan tarzda birlashtirishga asoslangan hamkorligidir. Amaliyotda DXShning bir qancha shakllari qo'llaniladi: konsessiya, “qur – boshqar – topshir” (BOT), “qur – egalik qil – boshqar” (BOO), hayotiy sikl shartnomalari hamda boshqaruv va xizmat ko'rsatish shartnomalari.

DXShning asosiy iqtisodiy mantig'i risk va majburiyatlarni eng samarali tarzda boshqara oladigan tomon zimmasiga yuklashdan iborat. Xususiy sherik qurilish, texnologik va operatsion risklarni o'z zimmasiga oladi, davlat esa huquqiy barqarorlik, yer va me'yoriy kafolatlarni ta'minlaydi. Natijada loyiha samaradorligi oshadi, davlat resurslari boshqa ijtimoiy ehtiyojlarga yo'naltiriladi.

Raqamli iqtisodiyotning DXShga ta'siri

Raqamli iqtisodiyot DXShning mazmuni va shakllarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. An'anaviy infratuzilma (yo'llar, ko'priklar) bilan bir qatorda yangi sheriklik ob'yektlari yuzaga

kelmoqda: ma'lumotlar markazlari (data-markazlar), keng polosali va mobil (5G) aloqa tarmoqlari, bulutli hisoblash platformalari, kiberxavfsizlik tizimlari hamda “aqlli shahar” (smart-city) yechimlari.

Bundan tashqari, raqamli muhit sheriklikning yangi modellarini shakllantirmoqda. Jumladan, platforma asosidagi sheriklik, “xizmat sifatida” (as-a-service) modellari, hamda davlat va xususiy sektor ma'lumotlarini birgalikda ishlatishga asoslangan loyihalar. Raqamli texnologiyalar, xususan blokcheyn va onlayn monitoring tizimlari, DXSh loyihalarida shaffoflik va hisobdorlikni oshirib, korrupsiya risklarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, elektron hukumat platformalari, raqamli identifikatsiya tizimlari va davlat xizmatlarini ko'rsatish portallari aynan DXSh asosida tashkil etilganda, davlat dasturiy mahsulot va texnik xizmat ko'rsatish bo'yicha xususiy sektorning ilg'or kompetensiyalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'zbekistonda DXShning huquqiy-institutsional asoslari

O'zbekistonda DXShning huquqiy poydevori 2019-yil 10-maydagi “Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida”gi O'RQ-537-son Qonun bilan yaratildi. Soha rivojini tezlashtirish maqsadida Prezidentning 2020-yil 6-apreldagi PQ-4660-son qarori qabul qilindi, Moliya vazirligi huzurida esa Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi tashkil etilib, u sohadagi davlat siyosatini amalga oshiradi.

Raqamli yo'nalishda esa Prezidentning 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Raqamli O'zbekiston - 2030” strategiyasi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu hujjat iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvini jadal raqamli rivojlantirishni, IT-parklar tarmog'ini kengaytirishni hamda 220 dan ortiq ustuvor loyihani amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu vazifalar “O'zbekiston - 2030” strategiyasi (PF-150, 2023-yil 11-sentabr) bilan ham mustahkamlangan bo'lib, raqamli infratuzilmani rivojlantirishda DXSh salohiyatidan keng foydalanish uchun zamin yaratadi.

Sohadagi asosiy muammolar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida DXShni rivojlantirishda bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Birinchidan, raqamli loyihalarning o'ziga xosligini hisobga oluvchi maxsus huquqiy normalar va standart shartnoma shakllari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ikkinchidan, raqamli loyihalardagi texnologik eskirish va kiberxavfsizlik risklarini baholash hamda taqsimlash metodikasi murakkab. Uchinchidan, DXSh loyihalarini tayyorlash va boshqarish bo'yicha malakali kadrlar tanqisligi seziladi.

To'rtinchidan, raqamli loyihalarda ma'lumotlar egaligi, ularni himoya qilish va shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi masalalari yetarli tartibga solinmagan. Beshinchidan, uzoq muddatli raqamli loyihalarni moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi va xususiy investorlar uchun kafolatlar tizimining to'liq shakllanmaganligi sohani jadal rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.

Tavsiyalar

Yuqorida keltirilgan muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi:

- raqamli DXSh loyihalari uchun alohida reglament va namunaviy shartnoma shakllarini ishlab chiqish, jumladan ma'lumotlar egaligi va kiberxavfsizlik majburiyatlarini aniq belgilash;
- ma'lumotlar markazlari, elektron xizmatlar va “aqlli shahar” yo'nalishlarida pilot loyihalarni amalga oshirib, ularning natijalarini keng joriy etish;
- DXSh loyihalarini tayyorlash, baholash va boshqarish bo'yicha kadrlarni tayyorlash hamda agentlik tarkibida tegishli ekspertiza markazini kuchaytirish;

- Janubiy Koreya, Singapur va Estoniya kabi raqamli yetakchi davlatlarning ilg‘or tajribasini moslashtirilgan holda joriy etish;

- xususiy investorlar uchun risklarni qisman qoplash, davlat kafolatlari va shaffof tender mexanizmlarini takomillashtirish.

Xulosa

Raqamli iqtisodiyot sharoitida davlat-xususiy sheriklik raqamli infratuzilmani shakllantirish va davlat xizmatlari sifatini oshirishning strategik vositasiga aylanmoqda. O‘zbekistonda yaratilgan huquqiy-institutsional baza va “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasi bu boradagi salohiyatni amalga oshirish uchun mustahkam zamin yaratadi. Maxsus huquqiy normalarni takomillashtirish, kadrlar salohiyatini oshirish va xalqaro tajribani joriy etish DXShning raqamli yo‘nalishdagi samaradorligini sezilarli darajada yuksaltirishi mumkin. Bu esa pirovardida mamlakat iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasini tezlashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 10-may, O‘RQ-537-son. // Lex.uz.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat-xususiy sheriklik sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2020-yil 6-aprel, PQ-4660-son. // Lex.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. 2020-yil 5-oktabr, PF-6079-son. // Lex.uz.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. 2023-yil 11-sentabr, PF-150-son. // Lex.uz.
5. World Bank. Public-Private Partnerships: Reference Guide. - Washington, D.C.: World Bank Group, 2017.
6. OECD. Public-Private Partnerships: In Pursuit of Risk Sharing and Value for Money. - Paris: OECD Publishing, 2008.
7. Xashimova S.N. Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklikning ahamiyati. // “Moliya” ilmiy jurnali, №1/2020.